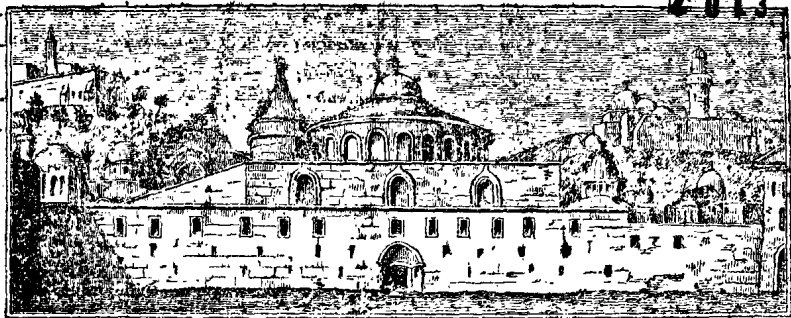

353-Ա2

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ՄԱՅՈՒ 31
1868.

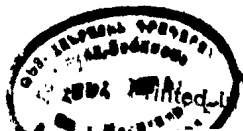
ԵՐԳԵՅԻՆ ԲԱՆԱԾԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԵԿԱՆ

ՏԵՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՓԻՌԻՔԵՆԱՆ ԵՒ ՄԻԼԿԵՐԳՈՒ ԹԵԱՅ

Քանի մի լրագրաց մէջ նամակներ
և ճառեր կը կարդանք, յորս կը պա-
րունակին Հայ և Յայն եկեղեցական
նայ ոմանց Օտտական տանի այցե-
րութեան առթիւ տեղի ունեցած
անցքերը: Եւ յա ճառերուն մէջ կը ը-
նդաւոր կը տեսնենք խնդիր մի, որ եւ-
կար դարերէն ի վեր յաղուեր, հը-
նայեր և պատմաբանական վճռով ի
չարս փաստակար և անկարելի իրողա-
թեանց կարգը դադարէր է: Եւ ինչ
գիշեր է հայկական և յաւնական եկե-
ղեցեաց միութեան խնդիրը, զոր այ-
նոր ազդեցութիւնը, կամ լաւ եւս ա-
ստիւ թիւթեւածութիւնը վերադարձ

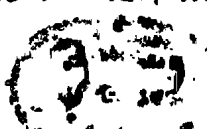
յաղուեր երեւոյթներ կը ցուցնէ
երեւակայական ցնորքներէ յափշտա-
կուերով: Հրապարակաւ կը խոստո-
վանիք, որ մարդասիրութեան սկզբ-
բունքը մեր պաշտած սկզբունքն է:
Եւ կը փափաքինք ու կ'աղօթենք որ բը-
րիստոնեայք ոչ միայն վարժին զիրար
սիրել, այլ և ուսանին բրիստոնէա-
կան երկնային պատուէրին համեմատ
թշնամիքն անգամ սիրել առանց կը-
րօնի խտրութեան: Թէ և լինին բը-
րահմականութեան և բողոքականութեան
խղճալի ապաստաններէն: Սա-
կայն երբոր հայկական և յաւնական
ներկայն և անցեալն քննութեան

գիտողութեան կ'առնուէր, կը տեսնէր ցաւաւցողութեամբ, որ երկուց եկեղեցեաց միութեան խնդիրը յաւաքողները ընդհանուր մարդասիրութեան վսեմ գաղտնարով վնն վառուած, այլ մասնաւոր և աշխարհային ակնկալութիւններով, չորս աչք չուներ սէրը այն տեղ տեսնելու, ուր որ է և ուր որ կը խոստովանի բրիտանիէութիւնը և մարդկութեան յաւաքողութեամբ սերունդը: չորս երկուց եկեղեցեաց միութիւն կ'աղաղակեն, բայց միութիւնը իր վսեմ և ընդարձակ սահմանին մէջ նկատելու կարողութիւն չունին: Կարճ խօսիք, միաբարութեան նախանձախնդիրները Բրիտանիէ ասելով Բրիտանիէ կը հասկընան, և այս թիւր հասկացողութիւնն է, որ ի սկզբանէ անտի տեղի տուած է մեծամեծ խռովութեանց երկուց ազգաց մէջ:

Նորոր այն ամեն գիտութիւնները, վէճերը և տաղնապները մեր աչքի առջև կը ներկայացընենք, զորս յունական եկեղեցւոյ միութիւն քարոզող դաւանները յարուցեր են Հայաստանեայց եկեղեցւոյ դէմ: Երբոր այն ամէն վնասները կը պատկերացընենք մեզ զորս Յոյն հատուցած են Հայոց ազգին, իրենց երազած միութիւնը մերժուելուն պատճառաւ, կը տականք, կը զարհուրինք և միանգամայն կը սփալուինք ասել, որ եթէ եկեղեցական պատմութեան մէջ քրիստոնէութեան խախտիւնք բերող դէպքեր կան, նոցա առաջինն կարէ համարուիլ Յունաց կողմէն միութեան խնդրոյն առթիւ Հայոց ազգին հասած դարաւոր վնասները: չորս այնչափ ահաւելի են եկեղեցական պատմութեան մէջ որչափ հաւատաւորներու (Էնիքիսիսի) անտի-քրիստոնէական դէպքերը: Բայց մի թէ քր-

իստոնէական անմիութեան առթիւ կատարուած են այս սոսկալի իրողութիւնները:—Վէճ երբեք, այլ ծիսաբանական անմիակերպութեան: Վիժէքրիստոնէական միութիւն էր Յունաց պահանջածը:—Վէճ երբեք, այլ ծիսական միակերպութիւն: Վերաւսածներու ճշմարտութիւնը նոյն իսկ երկար դարերով յուզուած վէճերէն յայտնի է, ինչպէս են Սուրբ Լստուածք խաչարարի ատելը, անոյր և անխոր պատարագելը, Վրիստոսի բնութեան և ծննդեան տօնի կատարման խնդիրներն և այլ այսպիսի խնդիրներ, զորս Յոյնք կը ջանային իրենցին հետ համակերպել, երբեմն հալածանքներով և երբեմն գաղտնի հրապարակներով: Բայց ինչէն էր, որ երբեք չըյաջողեցան իրենց պահանջման մէջ:—Վրովհետեւ ապօրինի էր, որովհետեւ ինչպէս անհատ մարդիկ, նոյնպէս և իւրաքանչիւր ազգ և եկեղեցի իր սեպհական կոչումն ունի, իր առանձին տիպն ու անձնաւորութիւնը: Վր կ'ասէ՝ թէ ես իմ ինքնուրոյն եւութիւնս կարող եմ ուրիշի հետ փոխարինել, կը սխալի, և ով որ բռնութեամբ կը ձգնի ուրիշի գոյութիւնը իրեն գրաւել, մարդապաշտ է և ազգապաշտ: Հետեւապէս այն եկեղեցին, որ կը ջանայ միայն եկեղեցի լինել հետ միակերպել, աններողամիտ է և հալածատէր: Նոյն տերութիւնը կամ ազգը, որ կը հետամտէ միայն ազգութիւն իրեն մէջ խորասուզել և համակերպել, բռնակալ է և թշնամի անտուածութեան և բնութեան: Վր սրն զի իւրաքանչիւր ազգ և լեզու իրեն ընդհանուր մարդկային կոչման հետ ունի և իւր սեպհական ազգային կոչումն իւր Լրարապետէն ստացած, Լսոյ յայտնի է իւրաքանչիւր ազգի որիչ բնաւորութենէն, քննադու-

թեւեռէն, կենցաղէն և այլ յատկա-
նիշներէն: Լսողաճուութեան և բնու-
թեան օրէիքը միակերպութիւնը չէ:
այլ անհատական և տղային իրա-
ւանց հաւասարութիւն՝ քաղաքակ-
նութեան մէջ, մարդասիրական պար-
տուց կատարումն՝ մարդկութեան և
քրիստոնէութեան մէջ, ճշմարտու-
թիւն՝ իմացականութեան մէջ, և լու-
սաւորութիւն՝ մարդկային կոչման և
վախճանին մէջ: Կախմբ ասել որ
մարդկային միութիւնը ներքին է և
հոգեւոր և ոչ արտաքին և մարմնա-
ւոր, այսպէս է և իւրաքանչիւր կրօնա-
կան միաբանութեանց կամ եկեղե-
ցեոց միութիւնը: Կայ քրիստոնէա-
կան ընդհանուր եկեղեցի ներքին և
հոգեւոր միութեամբ ամենայն ճշ-
մարիտ հաւատագրաց, փան և մառ-
նաւոր եկեղեցիներ ըստ ազգի,
ըստ տեղւոյ և ըստ առանձին ծխից և
արարողութեանց: Բնդհանուր եկե-
ղեցւոյ սկիզբը աշխարհի սկզբան հետ
կապուած է, սրուն անդամք են՝ Եւ-
հայեայն, Սարգսիւք և ամեն ճշմարիտ
քրիստոնեայք առանց խարութեան
ազգի և լեզուի, ինչպէս կը հաստա-
տեն Սուրբ Գրքերը և Լէւտարանի
հոգւոյն քաջածանօթ եկեղեցական
Հայրերը, որոց մէջէն բաւական կը
համարինք մեր Սարգիս Դնորհալոյ գե-
ղեցիկ խօսքը առաջ բերել. «Յամե-
նայն ազգաց և լեզուաց, որք աշա-
կերտեցան Լէւտարանին և ի վէմն
Քրիստոս հաւատովք մերձեցան՝ յա-
մենեցունց մի տաճար հոգեւոր և մի
եկեղեցի շինեցաւ »: Սասնաւոր կամ
ազգային եկեղեցեաց ճշմարիտ հոգին
ամենեւին քնդգէմ չէ այս ընդհանուր
հոգեւոր միութեան, երբոր իրենց
սկզբունքը մարդասիրութիւնն է և
իրենց պաշտօնը՝ հոգւով և ճշմար-
տութեամբ երկրպագութիւնը: Յի-

րիպոնէից քարոզածն եւս այն հո-
գեւոր միութիւնն պէտք է որ լինի և
ոչ թէ արտաքին միակերպութիւնը:
Վժբադաբար Յունաց եկեղեցին
երբէք այս ընթացքը չէ բռներ Հա-
յոց նկատմամբ, այլ միշտ՝ միութիւն
ստեղծ միակերպութիւն հասկացեր է,
և այսօր տակաւին նոյն ընթացից մէջ
կը տեսնենք: Եթէ այսպէս չը լինէր,
ներկոյ միարարութեան քարոզիչները
արդէն պիտի համկնային որ միութիւ-
նը արտաքին չէ և հետամանելու ան-
գամ կարօտութիւն չըկայ, ըստ ո-
րում քրիստոնէական ընդհանուր մի-
ութիւնը արտաքին պայմաններէ կամ
ժողովական կանոններէ կախուած չէ,
այլ քրիստոնէական ճշմարիտ և լու-
սաւոր հասկացողութենէ: Եւս եկե-
ղեցին որ իրմէն արտաքոյ ճշմարտու-
թիւն և փրկութիւն ընդունիր, այն
եկեղեցին որ ուրիշ ազգային եկեղե-
ցիները կը հալածէ և հերետիկոս ու
հերձուածող կ'անուանէ. նա քրիս-
տոնէական եկեղեցւոյ գործ չըգոր-
ծէր, այլ մոլեկրօնութեան: Եւս ե-
կեղեցին որ ուրիշ դաւանութիւնները
կը բռնաբարէ, Լէւտարանի հոգւոյն
դէմ կը մեղանչէ. վասն զի եկեղեցւոյ
իրական պարծանքը դաւանաբանական
վիճաբանութեանց մէջ չէ, այլ իւր
կոչումն գործովք և արդեամբք կո-
տարելու մէջ:

Ճշմարիտ եկեղեցւոյ կոչումն է,
մէկ նշանաւոր հեղինակի ասածին պէս.
«Սարգը առաջնորդել ի բարին եւ
մարդկութեան մէջէն դեւերը հալա-
ծել: Եւս եկեղեցի, որ դեւեր կը հա-
լածէ և մարդկութեան միտքը սիրտը
և կամքը կը սրբէ, Քրիստոսի հոգին
կը ժառանգէ »: Թող այս հոգւով վա-
րուին եկեղեցիները: Թող Հայ, Յոյն,
Հռովմէական եւ առհասարակ ամեն
քրիստոնեայ միաբանութիւններ աշ-

խտօնն մարդկութիւնը սրբել, ամենէն առաջ իրենց մերձաւոր գաւախներէն սխտրով, իսկ ծխական կողմանէ՝ թող իւրաքանչիւր որ յարգէ իւր ծէսը, իւր ազգային ինքնուրոյնութիւնը եւ սեպհականութիւնը, վասն զի միութիւնը սիրոյ և շնորհամտութեան մէջ է եւ ոչ թէ արտաքին միակերպութեան, թող դադարին միարարութեան թեւեւամիտ եւ մղեռանդ պաշտօնեայքը և ի ի նաև որ միակերպութիւնը միութիւն չէ, այլ աշխատութիւն ։ Թող ձեռք քաշեն երկուց եկեղեցեաց միութեան գաժան խրեղիքը յազգէլէն, որ երկար դարերով Երեւան հեղեղներու եւ երկրի աւերանաց պատճառ դարձած է ։ Ինչ ա մեթալի բուն է, որ ներկայ դարուս լուսաւոր գաւախները խզի աղատութիւն կը քարոզեն, իսկ Պօլսոյ յունական օրագրի մը խմբագիրները, առ հայ միարար մի ուղղած նամակին մէջ, տա հաւին՝ կը բացագանչեն աղայական թեթեւամտութեամբ ։ « Այն, երբ պիտի միանան հայկական և յունական եկեղեցիները, անի, ինչուն կ'ուշանայ այժմ միութիւնը ոչ ։ Բայց ինչ քան ա մեթալիէ մանուանդ, երբ որ մեր մէջէն ռեանը մի կողմէն մեր հոռովական և բողոքական ազգակիցները շարաշար կը հալածեն, և միւս կողմէն իրենց շնորհական յափշտակութեան մէջ միութիւն կը քարոզեն յունական եկեղեցւոյ հետ ։

Եւսօր Օսմանեան բարեխնամ Տէրութիւնը Եւրոպայ եւ Հայոց աշտոյժներ, առանց կրօնական խորութեան, մահմետական և ոչ-մահմետական աղբաց մէջ հաւասար քաղաքացիութեան սկզբունքը կը գործադրէ, միութիւնը մարդկութեան եւ մարդասիրութեան մէջ կը դաւանէ իսկ Եւրոպայ և Հայոց նոր միարարները տակաւին չեն կարող,

առանց եկեղեցեաց միակերպութեան, միութեան սկզբունքը ըմբռնել և տա հաւին միջնադարեան ժանգոտած մրուրներով տոգորուած՝ կ'աղաղակեն բաշխել և դրով, « Ինչուն կ'ուշանայ միութիւնը ոչ ։ Ինչ թշուառ ճակատագիր ։ Ազգեր կը դաշնակցին, ազգեր միասին կը գործեն, իւրաքանչիւրն իր դաւաթեանը պատկառ կալով, իսկ Հայոց և Եւրոպայ մէջ երբ որ խնդիր սկսոյ և քրիստոնէութեան կը դայ, իսկոյն երկուց եկեղեցեաց միակերպութեան առարկան կը բացուի ։ Վաղաքական և մերձաւորական այցելութիւններն անգամ այս գոթաղբ առարկան իրենց խօսակցութեանց նիւթ կ'ընտրեն, ինչպէս կը հաւաստեն մեր ասածները Օսմանական տնի այցելութեան առթիւ եղած բանախօսութիւնները ։ Ինչ այլանդակութիւն, Հայ և Եւրոպայ եկեղեցականները փոխանակ առնելու մէջ այցելութիւններ կատարելու եւ եկեղեցեաց մէջ կը կատարեն, և քաղաքակրթական այցելութեան անգամ եկեղեցական ծխակատարութեան կերպարանք կը տան ։

Երկար դարերէն ի վեր Եւրոպայէ մի Հայ և Եւրոպայ միաբանութիւններ իրարու այցելութեան կ'երթան և այս վերջին տարիներս խիստ մտերմական յարաբերութեամբ, սակայն Պատրիարքարանայ մէջ կը կատարեն նոյն անսակցութիւնը, և ոչ երբէք եկեղեցեաց ։ Ինչէն է որ Պօլսոյ մէջ քաղաքականութիւնը եկեղեցւոյ մէջ կը մաւժանեն, եթէ ոչ աշխատակութեան և թեթեւամտութեան ։ Միարարութեան պաշտօնեաներէն ամենք, անցեալ տարիները, Հայաստանեայց եկեղեցւոյն բարոյութիւն անձանթ եկեղեցական իրաւասութեան խնդիր մի երեւան հանեցին, իրենց եղբայր և դասակց մէջ բաժանման պատ մի բա

չէլ ջանալով, այսօր ինչէ՞ն է որ յա-
նական միութեան քարոզ կրհանդիսա-
նան և ընդհանուր ազգի անունով կը
խօսին, մինչդեռ ազգայնութեան նը-
կատմամբ և եկեղեցական ընդհանուր
խնդրոց վերաբերութեամբ՝ իրենք այն-
չափ միայն իրաւունք ունին, որչափ
ազգի յետին կոչկալար՝ զուտալը։ Փո-
խանակ Վգբը ինքնազորութեան գա-
ղափարի մէջ վարժեալ եւ այն թիւր
կարծիքները սրբելու ազգայնոց մէջէն,
որով ոմանք տգիտաբար կը կարծեն
թէ այս ինչ կամ այն ինչ տէրութեան
դաւանանքը ընդունելով միայն կարող
են հովանաւ որու թիւ և բարօրութիւն
գտնել։ Փոխանակ Վգբի անջատեալ
եւ բաժանման միտքերով յուզուած
անդամները միայնելու եւ ազգային
ամբողջութիւնը պահպանել ջանալու,
նոր երկպառակութիւն դաւաճ կը բռնան
և թեթեւամտաբար եկեղեցական մի-
ակերպութիւն կը քորոզեն յունակա-
նին հետ։ Վերջապէս, փոխանակ Վգ-
բին հասկացնելու՝ որ իւր փրկութիւնը
և կորուստը ուղղակի իւր ձեռքն է,
յիտարական երազներ կը տեսնեն օտա-
րաց հետ միակերպուելու վնասակար
հրապոյցներուն մէջ։ Վերապաւտելի
միարարները իրենք ըստ ամենայնի ա-
զատ են միակերպելու որ և իցէ ազգի
և եկեղեցւոյ հետ առանց աչքակա-
պութեան, բայց իրենց միտքերը ժողո-
վուրդի մէջ սերմանելու համար՝ խա-
րաղանաւ քեճծուելու արժանի են։ Մա-
ւական էր, ինչ որ մինչեւ յայսօր թե-
թեւամտութիւնը և շահամուտութիւնը
ամեն բան գիւրազնի վաճառեցին,
այն է ազգային թափ և գաւառան,
ազգային իրաւունք եւ քաղաքական
ամբողջութիւն, ոյժով եթէ անպառ-
կառաբար եկեղեցւոյ ինքնուրոյնու-
թիւնը վտանգելու փորձ կը փորձեն,
թող իմացած բլան որ իրենց ձեռքը

չէ։ Հայ ազգը քաջ գիտէ միարարու-
թեան արբանեակ Վգբերու և Վիկոյե-
ներու անուանները գլխիվայր գործմել
իւր եկեղեցական պատմութեան մէջ
ի նշան յաւիտեական անարգանաց։
Վթէ հայկական և յունական եկեղե-
ցեաց միակերպութեան մէջ երջան-
կութիւն կ'երազեն ողորմելի միարար-
ները թող Հայ-Հռոմէներու վնասկը
նկատեն, որոնք երկար դարերէն ի վեր
միացած են յունական եկեղեցւոյն հետ
և թող այն իմաստակութեանէն դադ-
րին, որով կը կարծեն թէ Հայաստա-
նեաց եկեղեցւոյ աղղաղ աւանութիւնը
(Հռոմաց վճռահատութեանէն կտա-
նալ է, եթէ հերետիկոսական ան-
ուանեն) հերետիկոսական կ'ըլլայ եւ
եթէ ուղղափառ ասեն և իրենց եկե-
ղեցւոյն քյոր անուանեն, ուղղափառ
կ'ըլլայ։ Հայոց եկեղեցւոյ ուղղադա-
ւանութեան արմատը իւր մէջն է,
իւր կրած մարտիրոսական տառապա-
նաց մէջ, իւր այն աշխարհաբարոզ վը-
կայութեան մէջ, որով վիպեր է բրիտ-
աննական Ճշմարտութիւնը Վրեւել-
քի հեթանոս ազգաց մէջ եւ նահա-
տակաց արեամբ կնքեր է իւր վիպու-
թիւնը։

Իւր ուղղադաւանութեան վիպ-
ութիւնը իւր պատմութիւնն է և ոչ
թէ օտարաց կարծիքները և մոլեռան-
գութեան թշնամանքները։ Վթէ յու-
նական երիտասարդութիւնը կուղե-
այսօր իւր նախահարց ատելութեան
յանցանքները քաւել և Հայոց ազգը
և եկեղեցին սիրել, առանց միակե-
րպութեան կամ միութեան խնդիրը
յուզելու եւս՝ կարող է այդ առաքի-
նութիւնը գործել, վասն զի ինչպէս
առաջ ասացինք, երկուց եկեղեցեաց
անմիակերպութիւնը երբէք չէ կարող
քրիստոնեական սիրոյն արգելք դառ-
նալ, ինչպէս որ յունական և հայկա-

կան ազգային առանձնութիւններ չեն կարող արդելք դառնալ մէկմէկ եղբայր ճանաչելու բոտ մարդկութեան : Սենք այնպէս գիտենք , որ ինչպէս Հայը Յայն չէ , նոյնպէս և ոչ (Յայնը) Հայ . բայց երկուքն եւս մարդ են , և բոտ մարդկութեան եղբայր :

Սենք գիտեմք նմանապէս , որ ինչպէս հայկական եկեղեցին՝ յուշական չէ , նոյնպէս և ոչ յունականը՝ հայկական , բայց երկուքն եւս են քրիստոնէական : Եթէ մարդկութեան և քրիստոնէութեան գաղափարը այն չափ հզօր չէ երկուց ազգաց մէջ , որ կարենան զիրար սիրել , միութիւն կամ միակերպութիւն ապագային լի օգտաբեր չհշիւն ու կատարեալ աշխատութիւն է , և հետեւապէս այդ ազդեցակները բարձրացը նողկերը երկուց ազգաց բարեկամ թշնամիներն են : Սենք չենք հաւատար , որ հայկական և յունական երկու տեսարդութիւնը տակաւին այն աստիճանի տգիտութե մէջ լինի , որ լուսաւոր աշխարհի առջեւ՝ տասն և ինեքորոք դարու մէջ , մինչեւ յամեն ուստէք խղճի ազատութեան ձայներ կը բարձրանան , ուրախութեամբ լսէ և կեղեցեաց միակերպութեան խնդրոյն վրայօք եղած տաղտուկ ճողմարանութիւնները :

Սասն զի միակերպութեան խնդրը այն գայթակղութեան քարն է , որուն վրայ խորսակուեցան բռնակալաց սրբը , և նենք քաղաքականութե գաղտնի խթանները , ուստի ինչպէս լուսաւոր ազգաց համար , նոյնպէս և մեզ համար այդ խնդիրը պէտք է յաւիտեան մահացած խնդիրներուն կարգը համարուի : Սասն զի այդ խնդրոյ յուզումն հազար չորս հարիւր տարի շարունակ խռովութեան և ատելութե պատճառ եղած է և ոչ երբէք քիտղ

և խաղաղութեան նոյնը կարող է այստահիլ և այսօր , եթէ թեթեւամտութիւնը վերստին յուզէ : Ուստի և վրա տահութիւն կ'ասենք , որ մինչեւ երկու ազգերը չուսանին առանց միութեան խնդիրը յարուցանելու՝ զիրար սիրել , միշտ պիտի առնեն : Սինչեւ չուսանին երկուց եկեղեցեաց ինքնուրոյնութիւնը փոխադարձ յարգել , միշտ պիտի զիբար բռնաբարեն , և ինչ տեղ բռնաբարութիւն կոչ , այն տեղ խղճի ազատութիւն չը կոչ , և ինչ տեղ խղճի ազատութիւն չը կոչ , այն տեղ չը կոչ քրիստոնէական ճշմարիտ սէր : Ուրեմն թող երկու ազգն եւս սէր քարոզեն և ազատութիւն խղճի , որոնք հիմն են քրիստոնէութեան : Թող մանաւանդ չը թոյլատրեն քանի մի թեթեւամտներու՝ որբապան տաճարները նուաճելու այցելութեան թաղոյ շինելու և եկեղեցեաց մեծփոյնքութիւնը՝ նաեւ մայրերը : Եւ յայցելութեան համար առաջնորդարաններ կան և եկեղեցական տներ , այն տեղ կարող են կատարուիլ ամեն տեսակցութիւնք և անախտութեանց շնորհաւորութիւնք :

Ի պէրջոյ մեր եկեղեցական վարչութեան և բոլոր բարեմիտ հայութեան մտադրութիւնը կը հրաւիրեմք հետեւեալ կէտին վրայ : Եկեղեցական վարչութիւնը պարտաւոր է հսկել , որպէս զի տկարամիտ պաշտօնեայք ոմանք տեղի չը տան եկեղեցեաց մէջ ինքնահաճ նորոճելութեանց , որոնք անհոգութենէ՝ յետ ժամանակաց կարող են ծխական արարողութեանց կարգն անցնիլ : Եւ զէն մեր եղբայրներէն ոմանք իբրեւ թէ յունական և հուովեական նորամուտ ծէսեր նմարելով , դժբաղդաբար մեր մայրենի եկեղեցիէն բաժնուելու և լուսաւորական ըկկերակիան անուամբ նոր եկեղեցի կազմելու ճգնաց վրայ են : Սչ ապրեմն Օտտիւ

պատ այցելութեան նորաձեւ արարողութիւնքը և այլ նոյնպիսի եկամուտ պարտութիւնք՝ ևս առաւել կարող են տեղի տալ եկեղեցւոյ զաւակաց երկու պառակութեանը, ինչ ապաքէն եկեղեցական վարչութիւն պարտքն է զգուշակ այս թեթեւամտութիւնները, որոնցմէ բաց ի վնասէն օգուտ չկայ:

Ընդարեւ մենք աններսողամտութիւն կ'աւտենք ու բայց անտարբերութիւնն ու անհոգութիւնն եւս չենք կարող ցովել, այլ կը դատապարտենք: Հետեւապէս հսկողութեան կը հրաւիրենք մեր եկեղեցական վարչութիւնը և արթնութեան, որ իւրաքանչիւր վարչութեան պարտուց անթերի կատարման գլխաւոր պայմանն է:

ԿԱՐՃ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Պարերէ ի վեր փորձուած ճշմարտութիւն մ'է որ բազմութեան կատարելիք գործը առանձին մէկը չէ կարող կատարել, շատերու միութեան ընթացքը գործ մը երբ մէկու մը վրայ կը մնայ, հարկաւ նոյն գործը ապօրինաւոր և պակաս կ'ըլլայ կամ վնասակար հետեւութիւն կ'ունենայ:

Եթէ ընտանեաց մէջ տանտէրը, տանտիկինը, զաւակները և սպասուորները իրենց պատկանածը չի կատարեն, և թողուն որ ամեն բան մէկուն վերայ մնայ և կամ մէկը միայն իւր վերայ կեդրոնացունէ, թող որ այն տան մատակարարութիւնը ըստ օրինի ըլլար և շատ մը թերութիւններ ու պարտաւորութիւններ, տեղի կ'ունենան, այլ նաեւ օր աւուր մեծ և փոքրը վնասներ բազմապատկուելով տան կործանումն անհրաժեշտ կ'ըլլայ: Ինչպէս որ տուն մը՝ նոյնպէս ամեն ընկերական միութիւններ կամ պաշտօնական տուններ: Եթէ իրենց ամբողջ

ընթացքը պահել կ'ուզեն՝ կը պարտաւորին մասերը միմեանց ձեռնադրելու, իւրաքանչիւրն իր պարտքն ու պաշտօնը կատարելով:

Չենք գիտեր ինչ աստիճանի անմարտութիւն է որդւայ մը ըրածը երբ իւր հօրը տունը իւր իւր սեփականութիւն չի նկատէ, և հոն գտնուողներուն մէկուն կամ նոյն իսկ հօրը դէմ դառնալով կամ անոնց վերայ մասնաւոր դժկամակութիւն մը ունենալով գործել կը հրաժարի, պարտքը չկատարէր և իրաւունքն չի հրաժարի, առանց խորհելու որ տան կործանման վնասը բուն իրեն կը վերաբերի, քան զի հայրը կ'երթան և որդիք կը յաջորդեն անոնց: Իսկ չենք կարող ուրաշալ նաեւ որ շատ անգամ այս չէ գործութեան և անկէ հետեւելիք վնասին առիթ կուտան նոյն իսկ ընկերութեան գլխաւոր անդամք, վասն զի չեն ճանչնար և չեն յարգեր իրենց ձեռնաց տակ եղողներուն յատկութիւնն ու աշխատութիւնը: Ինչպէս ուրիշ անգամ ըսինք՝ այս անգամ գարձալ առիթ ունիմք ըսելու որ յատկութեան մը կամ աշխատութեան մը յարգը ճանչնալ և զայն վարձատրելը, (գոնէ շնորհակալութեամբ), յառաջ մղելու և կատարելագործելու առիթ է. բայց անոր կարելի թերութիւնները և անխորձութեամբ յառաջ եկած սխալները և նարգանջք և անպատուութեամբ երեսը զարնելով գործոյն արժէք չի տալով վնասութիւն և լքումն կը պատճառէ, ուրկէ կը ծնանի անգործութիւն՝ հետեւաբար և գործերու իսպառ անկարգութիւն. եթէ անխորձ պաշտօնեայ մը ամենակատար գործ պահանջ չուի, կը նշանակէ թէ բնաւ կատարեալ գործ չպիտի գտնուի. քանզի եթէ մէկ անվարձ համբակը առանց վարձեցընելու մերժենք, ուրիշ մ'ալ